

POTWARZAĆ (120) *vb impf*

o oraz drugie a jasne; -wã- (109), -wa- (6); -wã- : -wa- MurzNT (1:1), KrowObr (9:1), GrzegRóżn (5:1), Mącz (4:1), WujJud (20:1), SkarŻyw (3:1).

inf potwárzać (13). ◇ *praes 1 sg* potwárzãm (5). ◇ *2 sg* potwárzãsz (5). ◇ *3 sg* potwárzã (6). ◇ *1 pl* potwárzãm (1). ◇ *2 pl* potwárzãcie (4). ◇ *3 pl* potwárzają (49). ◇ *praet 1 sg m* -em potwárzãł (2). ◇ *2 sg m* potwárzãłes, -s potwárzãł (2). ◇ *3 sg m* potwárzãł (5). ◇ *3 pl m pers* potwárzali (8). ◇ *fut [1 sg m* będę potwárzãł.] ◇ *3 sg m* potwárzãć będzie (1). ◇ *[3 pl m pers* potwárzãć będą.] ◇ *imp 2 pl* potwárzãjcie (1). ◇ *con 3 sg m* by potwárzãł (4). *f* by potwárzãła (1). ◇ *3 pl m pers* potwárzaliby, by potwárzali (4). ◇ *part praes act* potwárzając (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI w.

1. *Niesłusznie, fałszywie oskarżać, szkalować, lżyć, obrażać, ganić, potępiać (najczęściej wyznawców wiary katolickiej i Kościoła); calumniari Vulg, PolAnt, Mącz, Cn; criminari Mącz, Cn; calumniam facere, confundere Vulg; falsum crimen iacere, rapere in calumniam Mącz; cavillari, crimen in aliquem confingere, insimulare, in maledicto a. in maledicti loco aliquid alicui obicere Cn [w tym: kogo (95), co (10)] (119) : SeklKat M3, P3v; RejKup z4v; Nye wyem by kto wkołcyele krzełciyáńłkim ták vczynł. (-) Bifkup to yeden myał mowić/ półfepcęć wucho. (-) Nye wyerzę by ten to mowil. Ták go to zły człowyyek potwarza. KromRozm I Cv; POkorna prózbá kościoła Páńłkyego wiernych Páńłkich/ przeciwko fáłłzywey bráciey złościwego kościoła/ kthorzy potępyáią prawdę Ewányeliey świetey/ máiąc ią zá odłzczepyenłthwo/ á rozmáicye potwarzáią ludzi wierne/ y wymiátuią ie od łpołeczności łwych. LubPs Gv, O2; KrowObr 144, 158, 208; Leop 1.Reg 12/4, Iob 19/3; BibRadz Sap 10/14, II 85d marg; Dánielu tobie gárdło dáć/ gdyś potwarzãł kápłany niewinne ku krzywdzye boskiey. BielKron 111v, 210v, 233v; Bo píłmo S. o ktore łie my podpieramy [...] Iednego Bogá/ Iednego Syná Bożego/ Iednego Ducha S. tych Trzech zãwłze/ á nie iednego/ Troiákiego być powieda/ A ielłi nas w łwych kłámłtwiech potwárzãć nie przelłana/ myć [...] zãwłze bełpiecznie wzgárdziemy ich płonne plotki. GrzegRóżn C4v, C4v; Falsum crimen iacere, Fáłłziwie łie ná kogo skarżyc/ Potwarzãć kogo. Mącz 68d, 326b; OrzQuin N4; RejZwierc 5v; Lecż wy co to píłzećie/ á Kátholiki potwarzãcie/ dołyc okázuielłe/ żełłie ich terminow nie zrozumielłi. WujJud 229v, 5v, 82v, 91v, 151, 158v (18); Pan mowil: Kto pożywa Ciálá mego/ y pije Krew moię/ we mnie miełzka á ia w nim. [...] W ktorym nie tylko znák pozwirzchni (iáko nas niektorzy nie chrzełciáńłkie potwarzáią) ále y łámę rzecż od Páná wyłwiadcżoną prawdźiwie podáná być wierzymy. WujJudConf 172v; ModrzBaz 117; Potymże łię łpraw/ Cny czytelniku/ iż Grekowie/ nie dlá złey náuki/ áni dla żadnego Heretyctwá iáko łię potwarzãć nie włtydzieli/ od kościoła łię S. oddzielili: ále tylo dla łwieckiego pánowánia y próżney człci łwieckiey. SkarJedn 256, 154, 218, D5v; Gdy go [łw. Antoniego] potwarzáli Arryanowie chlubiãć łię im/ iákoby z nimi trzymał [...] łzedł do Alexándryej/ [...] y iáwnie Arryany łwemi vłty potępilł SkarŻyw 57; Theophilus Alexándryifki Pátryárchá/ będąc złým á łákomym człekiem/ w łwey Dioecefey Mnichy y zakonne ludzie nie łprawiedliwie łciłkał/ potwarzãł/ y niektore/ [...] pomordował. SkarŻyw 88, 493; NiemObr 110, 166; ReszPrz A; Aleć wam powiedam ktoryz łłuchaćie: Miłuyćie nieprzyaciólly wálze: [...] Błogołławćie tym co was przeklináią: á modłćie łię zá tymi ktoryz was potwarzáią. WujNT Luc 6/28; gdyby łektarze baczyć chćieli/ nie potwarzáliby Kátholikow/*

mowiąc/ że wymuią krwi Pána Chrystufowey/ łzukáiąc gdzie indziey grzechów odpuszczenia/ niżli przez nią *WujNT* 817, *Luc* 3/14, s. 463, 1.*Petr* 3/16.

potwarzać dla kogo, dla czego [= z powodu kogo, czego] (3): *SkarŻyw* 189; Gdy nas potwarzáią/ gdy nas przeklináią/ gdy kłamítwá ná nas kłáda/ dla Chrystufá y prawdy/ y łprawiedliwości iego: rádowác się nam Pan każe. *SkarKaz* 639a. Cf »niesłusznie potwarzać«.

potwarzać o co (1): Pánie Boże moy iellizem się tego dopuścił (*marg*) To ielt/ ocz mię przesłádowncy moi potwarzáią. (-)/ á ielliz ielt złość w ręku moich. [...] Niechayżeć nieprzyaciél przesłáduie duflę moię/ á niechay poima y podepce ná ziemi żywot moj *BibRadz* I 291b.

[*potwarzać kim* [= o kogo]: [*gdy pani Katylna powiła dwojenáście dziátek, żáłowała, że oskarżyła swą poddaną o cudzołóstwo*] boiác się iż onę z iej włánych wft dwunácią mężow potwárzác będą. *HistOtton* 120v.]

potwarzać czym [= o co] (2): Orzechowłkięgo niewinnie kácérze potwarzáią datki. *OrzQuin* G3 *marg*. Cf »fálszywie potwarzać«.

potwarzać przed kim (1): niektorzy to że im dobrze radzę źle mi oddawali Abowiem gdym im wiernie a prawie radził/ oni potym dołtápiwłzy pańłkiej łáłki/ przed nim mie obwiniali y potwarzali *ForCnR* A4v.

potwarzać w czym [= o co] (7): Nam záię piłmá świętego (náđ ktore nic nie máłz mocnieyłzego) nie potrzebá bronić/ Ale wierzyć mamy że ieden ielt Bog ktory ielt Oćiec/ [*jeden Syn Boży i jeden Duch Święty*] [...] Przeto ktorzy w tym pismo potwarzáią/ łá ábo Zydowie/ abo Máchometowie/ ábo Epikurowie *GrzegRóżn* F2v, B4v, C3v; *Mącz* 64b; Heretykowie dziśieyłzy/ obrázy tełz kościelne bálwánámi zwác y wymiotác ie/ y palić/ y śiekać śmieię [!]: y dla nich nas vpornie á niewłtydlowie w bálwochwálłtwie potwarzáią. *SkarŻyw* 189; náłz fáłszywy brát odprzyśiáglzy się prawdy y w tym [*co my o zwierzchności trzymamy*] iuż mnie z inłzymi potwarza/ y łłowá moie wylzpacza ktory da zá to Bogu liczbę. *CzechEp* 56; Nowowiernicy podeptáli y popłowáli włzytko łowo Boże y piłmo S. [...] W czym áby nie rzekli/ że ich potwarzamy/ okaże to iáśnie nie iednym przykłádem *WujNT* *przedm* 4; [*HerbOdpow* A8v].

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem: w tym* (3); *żeby, iżby* (5), *iż, że* (3), *jakoby* (2), *aby* (1), *zaimek względny* (1)] (12): *MurzNT* 38v; *KrowObr* 60v, 208; Iákowáż tedy śmiáłością nas potwarzáią y potępiáią w tym w czym łami dobrze się postępowác wyznawáią? *GrzegRóżn* B4v; Kácérze záwždy zárzucáli kácérłtwo łprołnego Sábelliufzá/ pothwarzáiąc ich/ iákoby też oni mieli z nim czo łpolnego *SarnUzn* G5v, G7v; *CzechEp* 99, 283, 340; [*Luteranie*] zá złe máią gdy ich [*zmarłych świętych*] wzywamy/ iákoby BOżą im moc y władzą przypifuiemy: y czynią nas bálwochwálłcami/ potwarzáiąc/ iż łobie inłznych medyátorow/ áłbo pośrzednikow do łáłki Bożey łzukamy *ReszPrz* 35; *WujNT* 332, 471; [*Prozno tedy nas potwárzác máłz [apostato]*] żebyłmy mieli przez tę náłłę ofiárę záłługi męki páná Kryłtufowey záłłániác/ ábo záćmiewác *ZebrzydOdpow* o3v].

W połączeniach szeregowych (8): [*Krystusom, tj. rzeczom czarowanym na Wielkanoc*] dułáłz y przypifuielz obfite błogoláwieniłtwo/ wietzny żywot/ [...] łáłki Bożey náłicenie/ lekárłthwo zbáwienne/ dułzną obronę/ ktorem tu dla tego wypisáł s kxiąg wálznych kościelnych/ ábyś nie rzekł/ iż nas obmawiałz/ potwarzáłz/ y łromoćilz. *KrowObr* 98, 69v; *Criminor*, Łáyę/ *Potwarzam*/

Złorzeczę. *Mącz* 68d; Bo nie ná to ľą Chriřtyńanie wezwáni/ áby drugih przeřładowáli/ onym złořć wyrządźáli/ potwarzáli/ nienawidźieli: ále/ by [...] przez Chriřtuľá Bogu duchowne ofiáry ofiárowáli *CzechEp* 101, 28; *NiemObr* 5; *SkarKaz* 639a; Bo iefli wy czći Bożey/ czći Chryřtuľá Bogá řwego/ od heretykow ktorzy bluźnią bořtwo iego/ ktorzy potwarzáią oblubienicę namilřzą iego/ ktorzy niřzczą kořćioľ iego/ bronić bęďżiecie: on was bronić bęďżie. *SkarKazSej* 682b.

W przeciwstawieniach: »potwarzać ... prawdę pisać (2), lutować się« (3): A batzyćiefz iulfz/ iżem ia was niepotwarzał/ áni poľądzał/ ále comkolwiek piľał/ tom wřzyřthko prawdę piľał. *KrowObr* 240v, 218v; Ktory potwarza niedořtátecznego/ vřąga řtworzyćielowi iego: ále ktho řie lutuie nád vbogim/ czći onego *Leop Prov* 14/31.

W porównaniu (1): Mąż vbogi kthory potwarza vbogie/ podobien iefř dźdźowi gwałtownemu/ zá ktrym przychodzi gľod. *Leop Prov* 28/3.

Zwroty: »faľszywie [czym = o co] potwarzać« (1): Zle tedy á faľszywie mnie té Iurgelty/ álbo té náymy/ Kácérzowie zádawáią/ [...] grzeřzą przeciwko Duchu řwiętemu/ ľżąc y háńbiąc pořľugę wierną moię/ [...] bo to oni dobrze wiedzą/ że mię faľszywie tymi Naymy potwarzáią. *OrzQuin* G4.

»w káćie [= pokátnie] potwarzać« (1): Lecź nigdy ná żadnym zborze iedney namnieyřzey przyczyny/ ná kořćioľ Apořtolřki nie pokalány/ [*Grekwie*] wynáleřć nie mogli: ále w káćie potwarzáią/ przed Synody vćiekáli/ á zboru řie powřzechnego/ iáko winni řędziego/ bali. *SkarJedn* 164.

»nieprawdziwie potwarzać« (1): PÓwiedaľz iefřcže/ Iź was nieprawdziwie pothwarzam/ ábyřćie mieli wiele Iednatzow y przytzyńcow do Bogá. *KrowObr* 208.

»niesłusznie potwarzać [dla kogo]« (1): Vczy iáwnie w kořćiele. Dáiąc řpráwę o řwey náuce. Dyabelřtwo mu przyczytáią. Pokázuie iż go nieřľufźnie potwarzáią/ dla człowieká w řzábát vzdrowionego. *WujNT Ioann* 7 arg.

»niewinnie potwarzać« (2): *OrzQuin* G3 marg; Niewinnie tedy haeretykowie kořćioľ S. powřzechny potwarzáią/ żeby ludziom miał co wiáć z iřtnořći/ z mocy/ z řkutku y z pożytkow tego Sákrámentu/ dawáiąc gi pod iedną ofobą. *WujNT* 332.

»potwarzając potwarzać« (1): Óćiec iego gdy potwarzáiąc potwarzáć bęďżie [*oppressit oppressionem*]/ ľup ľupić bęďżie z brátá/ y co nie dobrze czynić bęďżie wpořřzodku ľudu mego/ tedy ten vmrze w nieprawořći řwey. *BudBib Ez* 18/18.

Szeregi: »bramować i potwarzać« (1): Toć wáľzá poľpolita Piořnká/ Křiężey á Mnichom ľáiáć/ one brámować y potwářzác. *WujJud* 242.

[»nie ľajác ani potwarzać«: Ia tu nikomu niebęďę ľáiáľ/ áni iego w czym potwarzał *HerbOdpow* A8v.]

»najazdy czynić abo potwarzać« (1): Bľogofławćie onym ktorzy was przeklinaią/ i modľcieię [!] za ty kťorzy wám złořć wyrządźaią (*marg*) na wás naiazdy czynią ábo was potwarzaią (-) [*calumniantibus*] *MurzNT Luc* 6/28.

»obwiniać i potwarzać« (1): *ForCnR* A4v cf *potwarzać przed kim*.

»opakować (a. opak wyklądać) i (a) potwarzać« [szyk 2:1] (3): Ale ták go [Lutra] to podobno potwarzacye á opak wyklądaćye. *KromRozm I Gv*; Luterani kołcielną náukę opákuią/ y potwarzaią. *WujJud 221v marg [idem] Mm5v*.

»(nie) potwarzać i (ani) posądzać (a. sądzić« [szyk 2:1] (3): *KrowObr 59v, 240v*; tom tylko przypomniał/ áby X.K. karánie Boże nád łobą vpátrzył: ktory ładzác/ y potwarzaiąc ludzi niewinnych łam wfty łwymi włáfnymi ołędzić łię musiał. *NiemObr 121*.

»potwarzać i potępiać« (2): [heretycy] tymi rozdzielnymi mowámi to pokázuią/ że oni mnogich Bogow nie vczą/ á nas co toż mowiemy złościwie przeciw łumnnieniu potwarzaią y potępiaią. *GrzegRóżn B4v, B4v*.

»prześladować i potwarzać« = *persequi et calumniari Vulg* (3): [Luter na łozu łmierci] tę modlitwę po niemiecku głósem mowił/ Oycze moy Niebiełki Boże/ [...] / dziekuię tobie/ iżeš Syná łwego Paná Kryłtuła mnie obiáwił/ ktoremum wierzył/ ktoregom wyznawał [...] ktorego Rzymłki Pápież s łwoimi naładowcy przeładował/ y potwarzał *BielKron 224v*; *WujNT Matth 5/45[44]*, s. 828.

»szczypać i potwarzać« (1): Máło ielzcze ná tym miał X.K. iż nas łam łzczypie/ y potwarza: ále nas też chce od Páná Chriłtułá odłtrychnąc/ *NiemObr 115*.

»winę dawać albo potwarzać« (1): *Contumeliam accipere in se*, Záltepic kogo w tym w czym mu winę dawáyą/ albo potwarzáyą. *Mącz 64b*.

»potwarzać, (abo) złorzeczyć« [szyk 1:1] (2): *Mącz 346a*; Chryłtus nie każe nigdy nikomu złym zá złe oddawać [...] Iełliby zgrzełzył brát twoy przeciw tobie nápomniž go łam á łam: [...] nie każe potwárzac ábo złorzeczyć/ ále go tylko mieć zá inłzego pogániná. *CzechEp 29*.

a. *Falszywie oskarżać, stawiać fałszywe zarzuty przed sądem* (10) : Iełliby też biała głowá kogo potwarzála/ á tego gwałtu wiełniaki vrzędnie niedowiodła/ tedy ten co mu winę dáła ma łię odwiełć łzełcią łwiádkow łobie rownemi *UstPraw B2*; Nuž procuratorowie nie ktorży złego łumnnienia/ zaž máło złego ludziom czynią/ nábywaiąc nieprżyłtoinie máiętności/ potwarzaiąc kupuiąc práwá v łásiádom/ á we włyłtkiem máiąc zá łobą práwo? *GórnRozm G3*; my y potomkowie náłzy pierwéy/ niž pozwánégo do wieze włádzić vkwápiemy łie/ będziemy łie pytác [...] y mamy wiedzieć [...] prawdziwé połozienie rzeczy y wyłtepku: y tákże około tego/ ktoryby potwarzał. *SarnStat 711, 506, 572, 710, 912, 933*.

potwarzać o co (2): *UstPraw Bv*; tak tego wiele ielł/ iż [prokuratorowie złego łumienia] y Sędziom/ y Stárołtom łą ciężcy niepomáłu/ potwarzaiąc ie o Mołtowe/ grobelne pożywaiąc/ á pozwow nie oddaiąc. *GórnRozm G3*.

2. *Bezczełcić [co]* (1) : lepiejci nam te^{mv} złemu wcžas zabiezeć á wtey wierze trwác w ktorey przodkowie náłzy byli y zelzli z łwiátá/ iuž młzą w zgárdzili/ Święto opułłili/ potwarzaiąc ołtarze obrázy połamáli/ łpiewanie kołcielne porzucili/ ni połtu ni łwiétá máiąc/ czyniác co łie im podoba *BielKron 200v*.

Synonimy: **1.** *bramowác, hańbić, hydzić, łżyć, obelgowác, oblygác, obmawiac, obwiniac, oczerniac, oskarżać, osławiac, sromocić, szczypać, szkalowác*; **2.** *profanowác*.

Cf **POTWARZAJĄCY, POTWARZAN, POTWARZANIE**